

Võrdleva kirjandusteaduse ja maailmakirjanduse sümbiootilise koosolu väljavaatest¹

Jüri Talvet

Teesid: Artiklis on sedastatud, et võrdleva kirjandusteadusel ei ole kunagi tegelikult olnud avaral kirjandusväljal otsustavat ega keskset staatust, ent samal ajal pole ka kirjandustraditsioonide põhjalik eraldi uurimine suutnud täita arvukaid tühikuid kirjandusloome kui laiemas kultuurinähtuse mõistmisel, ehkki see mõjutab (sageli nähtamatult) tervete ühiskondade maailmavaadet ja väärtushinnanguid. Arendades edasi mõtteid, mis on esitatud raamatus „Sümbiootiline kultuur“ ning artiklis „Edaphos and Episteme of Comparative Literature“, aga ka Juri Lotmani ideid, on soovitatud kasutada sümbiootilist lähenemist kirjandusele, mis püüaks lepitada äärmuslikke vastandeid ning algatada dialoogi, tugedades seega võrdleva kirjandusteaduse positsiooni ning ühtlasi maailma kirjanduste uurimise valdkonda.

Märksõnad: võrdlev kirjandusteadus, rahvuskirjandus, maailmakirjandus, kaanonid, retseptisioon, Juhan Liiv

Võrdlev kirjandusteadus ja maailmakirjandus on mõlemad soliidse ajaloolise tagapõhjaga kontseptsioonid, mis pärinevad 19. sajandist. Mõistet *Weltliteratur* hakkas kasutama Johann Wolfgang Goethe 1827. aastal ning kolmanda aastatuhande alguses on see taassündimas koos uue pragmaatilise lähenemisviisiga kaanonile (peamiselt) Ameerika Ühendriikide uurijate seas (vt nt Damrosch 2009a, 2009b; D'haen, Damrosch, Kadir 2012; D'haen, Domínguez, Thomsen 2012; Đurišin 1992; Lawall 1994; Pizer 2006; vt ka Tötösy de Zepetnek, Mukherjee 2013 [2009]). Teisalt on võrdlevat kirjandusteadust Euroopas korduvalt „surnuks“ kuulutatud (vt nt Li 2011; Spivak 2003). Ja siiski on Võrdleva Kirjandusteaduse Assotsiatsioon (ICLA, *International Comparative Literature Association* või AILC, *Association Internationale de Littérature Comparée*) üks suuremaid rahvusvahelisi kirjandusteadlaste organisatsioone. Mõnedes Aasia maades, aga eriti Hiinas, on võrdlev kirjandusteadus hääbumise asemel kogumas uut hoogu nii pedagoogilises kui institutsionaalses mõttes (vt nt Li 2011; Wang, Liu 2013 [2009]). Ka Kesk- ja Ida-Euroopas oli võrdlev kirjandusteadus enne Nõukogude impeeriumi lagunemist tõusuteel ning see on jäänud sellest ajast saadik oluliseks distsipliiniks (vt nt Berlina, Tötösy de Zepetnek 2013 [2009]).

1 Artikkel on Kersti Undi autoriseeritud tõlge Jüri Talveti artiklist „Towards a Symbiotic Coexistence of Comparative Literature and World Literature“. – CLCWeb: Comparative Literature and Culture 15.5 (2013): Special Issue World Literatures from the Nineteenth to the Twenty-first Century. Ed. Marko Juvan. (Varem itaalia keeles: „Letteratura comparata e letteratura mondiale. Verso una coesistenza simbiotica.“ Tik Valentina Milli. – LEA: Lingue e Letterature d'Oriente e d'Occidente 1.1 (2012), lk 135–150.)

Praeguses artiklis pole aga minu kavatsuseks vaagida ei võrdleva kirjandusteaduse ega maailmakirjanduse ajalugu, vaid mõtiskleda mõlema tänapäevase olukorra üle institutsionaalsest aspektist ning pidades silmas nende intellektuaalseid trajektoore ja rakendumist.

Kuigi formaalne tähistaja ei tohiks mõjutada uurimisvälja sisu, on kindel, et tegelikkuses on see nii isegi suuremal määral, kui võib oletada. Mina alustasin lääne kirjanduse õpetamist 1970. aastate keskel. Suurema osa vältel sellest perioodist nimetati seda valdkonda, mis oli osa peaaegu kõigi endise Nõukogude Liidu ülikoolide õppeprogrammidest, väliskirjanduseks (*зарубежная литература*): see tähendas sõna otseses mõttes kõiki kirjandusi väljaspool Nõukogude Liidu piire; samal ajal muistne ja teistes arvukates Nõukogude Liidu keeltes avaldatud kirjandus ei kuulunud sellesse kontsepti. Praktikas sisaldas see õppekava – laias laastus ühtlustatud kursus, mis valmistati ette ja kinnitati Moskvast – peamiselt lääne kirjanduse kaanonit koos mõningate lisandustega Ida-Euroopa kirjandustest. Klassikalist kreeka ja rooma kirjandust õpetati ainult mõnes Moskva ja Leningradi ülikoolis ja instituudis. Vene kirjandust õpetati ulatuslikult eraldi aina. Nõnda näiteks õpetas Juri Lotman Tartus vene kirjandust suurema osa oma elust. Samal ajal õpetati eesti kirjandust eraldi ja üksikasjalikult üksnes eesti filoloogია üliõpilastele.

Mis puutub lääne kirjanduse kaanonisse, mida õpetati nõukogude ülikoolides kõigile filoloogidele, sõltumata nende erialast, siis see sisaldas peamisi autoreid ja nende teoseid alates keskajast kuni üheksateistkümnenda sajandini. Kahekümnenda sajandi kirjanduse osas esines olulisi väljajätte, sest tervet rida lääne kirjanikke, keda enamasti nimetati „modernistideks“, peeti „dekadentlikeks“. Isegi kui nende töid lühidalt iseloomustati, pidi see toimuma kooskõlas valitseva marksistliku seisukohaga, mis tõi esile modernismi negatiivsed küljed. Tihti ei saanud üliõpilased nende autorite töid lugeda, sest tõlkeid nõukogude keeltesse piirati ja tsenseeriti karmilt (vt Egläja-Kristson 2012).

Tegelikult on lääne kirjanduse retseptiooni protsess Nõukogude Liidus (ja selle satelliitriikides) läbi uurimata valdkond. Ühe või kahe Nõukogude Liidu keelepiirkonna põhjal oleks eksitav teha kaugeleulatuvaid järeldusi. Piisab, kui mainida vaid mõningaid näiteid Eesti kogemusest. Kuni Gorbatšovi perestroika-ajastu teise aastani ei olnud Eestis võimalik avaldada Kafka kolme romaani sisaldavat koguteost, kuid üsna üllataval kombel oli Kafka lühijuttude kogumik tõlkes eesti keelde ilmunud juba 1962. aastal, Kafka kõige süngem romaan „Protsess“ koos Roger Garaudy pikema esseega aga 1966. aastal (vt Kafka 1962, 1966; Garaudy 1966). Jorge Luis Borgese ulmelis-intellektuaalseid novelle tõlgiti eesti keelde juba aastatel 1972 ja 1976, mil selle Argentiina autori töid vene keelde polnud veel tõlgitud (vt Borges 1972, 1976). Need tõlgid räägivad vastu üldlevinud arvamusele, et lääne kirjandust sai tõlkida teistesse Nõukogude Liidu keeltesse vaid siis, kui sellele eelnes tõlge vene keelde (vt Egläja-Kristson 2012).

1980. aastate lõpu jätkuvalt liberaliseeruvates oludes asendati Tartu Ülikooli väliskirjanduse osakonna nimetus sõna *väliskirjandus* sõnaga *maailmakirjandus*. Selle muudatuse

eesmärgiks oli kaotada piirangud, mis hoidsid Nõukogude Liidu rahvaste kirjandusi lahus ülejäänud maailmakirjandusest. Kuna töötajaid nappis, jätkasid õppejõud tegelikult lääne kirjanduse peamiste nähtuste ja autorite tutvustamist. Kui Eesti iseseisvus 1990. aastate alguses taastati ning rahvusvahelised kontaktid läänega muutusid äkki tihedaks nii institutsionaalselt kui ka uurimise valdkonnas, sai termin *võrdlev kirjandusteadus* (ingl *comparative literature*) lähimaks rahvusvaheliseks määratluseks, mida kasutada eesti uurijate kohta. Selline määratlus vastas ka kirjandusliku uurimise põhisuunale: 1994. aastal rajati Eesti Võrdleva Kirjandusteaduse Assotsiatsioon (*Estonian Association of Comparative Literature*) ning organisatsioonist sai ka ICLA/AILC liige. Eesti uurijad hakkasid osa võtma ICLA/AILC tegevusest, samal ajal viidi õppekavadesse sisse muudatused lääne kirjanduse kaanoni tutvustamisel. Tehti katset rõhutada kirjandust kui „interkultuuralist“ nähtust, järgides Lotmani ja Dionýz Đurišini mõttekäike (vt nt Talvet 2005a; vrd Lotman 2009, Đurišin 1989). Sama põhimõtet rakendati uute gümnaasiumi- ja ülikooliõpikute koostamisel, mida nüüd ei tehtud enam rahvuslik-keelelisel põhimõttel (kus esitatakse eraldi ülevaateid inglise, prantsuse, saksa, hispaania ja teistest kirjandustest), nagu oli valdavalt „väliskirjanduse“ õpetamisel tehtud Nõukogude Liidus. Selle asemele tulid peatükid Euroopa renessansist ja barokkluulest, valgustusest ning romantilisest romaanist ja selle alaliikidest, sümbolistlikust ja varamodernistlikust luulest, sellistest ulatuslikest nähtustest nagu naturalistlik ja realistlik proosa, suurest modernistlikust läbimurdest ja eksperimentidest, mis said alguse esimese maailmasõjaga, jne. Nõnda võeti omaks „temaatiline“ ja „ajaloolis-tüpoloogiline“ printsiip. Eristavaks jooneks oli, et kõiki neid nähtusi hakati vaatlema ja iseloomustama võrdlevalt ning rahvuste piire ületavalt. Seega võib väita, et Eesti pedagoogikas ja teadustöös leidis aset omamoodi võrdleva kirjandusloo ja maailmakirjanduse hübriidiseerumine, mistõttu siin õpetatakse üldist võrdlevat kirjanduslugu ja lääne kirjanduskaanoni ajaloolises võtmes tutvustavaid maailmakirjanduse kursusi.

Pole liialdus öelda, et kirjanduse multifunktsionaalse ja keskse rolli tõttu mis tahes kogukonna ühiskondliku ja kõlbelise eneseteadvuse hoidmisel tähendavad need kursused ühtaegu lääne kultuuriloo õpetamist; nõnda on tegemist samasuguse „kontekstuaalse“ lähenemisega, mida praktiseeritakse mujalgi (vt nt Tötösy de Zepetnek, Vasvári 2013 [2009], kes esitavad selle asemel kontekstuaalse lähenemise Saksa, Kanada, Iisraeli jne kirjanduse ajaloo uurimises alates 1980. aastatest). Oleme mõistnud ja mõistame ka praegu, et me ei suuda õpetada neis ülevaatekursustes kõike ega ole võimelised minema välja pisimate analüütiliste detailideni. Kuid me üritame täiendada neid kursusi seminaridega rohkem või vähem spetsialiseerunud teemadel, kus järgitakse nii palju kui võimalik võrdlevat põhimõtet.

Õppekavad pole Tartu Ülikoolis kaugeltki täiuslikud. Ometi ei kuula viimastel aastatel võrdleva kirjandusteaduse ja maailmakirjanduse kursusi mitte üksnes need üliõpilased, kellele need on kohustuslikud, vaid ka üliõpilased, kelle erialaks on filosoofia, semiootika,

ajalugu, psühholoogia ja mõnel isegi täppisteadused, nagu bioloogia ja füüsika. Need noored inimesed tunnevad tarvidust täiendada oma erialateadmisi kultuurialaste teadmistega, mida nad oma erialal omandada ei saa. Viimastel aastatel on lääne ülikoolides üldiseks suunaks olnud arendada interdistsiplinaarseid õpinguid, mis tegelikkuses tähendab seda, et humanitaarteadused peavad tunduma täppisteaduste moodi ning olema küllastunud tehnoloogiliste valdkondade elementidest. Selline tendents on jõudnud ammendumise piirile, sest suur osa sellest on formuleeritud kunstlikult, minnes vastuollu eri valdkondade loomusega ning võtmata arvesse eetilisi rolli, mida humanitaarteadused ühiskonnas täidavad. Väidan, et seesuguse lähenemise puhul hakkavad just insenerid, füüsikud, farmakoloogid, arvutiteadlased jt vajama lähenemisviise, mida pakuvad kirjandus ja kultuur üldisemalt. Minu arvates peaksid võrdleva kirjandusteaduse ja maailmakirjanduse osakonnad olema ülikoolide õppekavade tuumiküksusteks, seda eriti alamastme tasemel: sellise tuumiküksuse olemasolu aitaks üliõpilastes arendada eetilisi hoiakuid, mis tänapäeval on äärmiselt tähtis ülesanne.

Kitsamas kontekstis aga jäävad võrdleva kirjandusteaduse ja maailmakirjanduse taksonoomiad ja terminoloogiad probleemseks. Ingliseelse termini *comparative* 'võrdlev' lähim vaste oleks venekeelne *сравнительный*; saksakeelsel sõnal *vergleichende* on veidi teistsugune tähendusvarjund, kuid see adjektiiv käib siiski kaasas subjektiga, mille eesmärgiks on võrrelda omavahel mingeid objekte. Ingliseelses kultuuris on üsna hiljutise ajani keeldutud tunnustamast kirjanduslikku uurimist kui „teaduslikku“. Kuna selles sõnapaaris puudub subjektil täiend, kõlab *comparative literature* ('võrdlev kirjandus') inglise keeles liiga vaba ja „ebateaduslikuna“. Pole selge, mida mõeldakse sõna „kirjandus“ all: kas see kuulub kokku uuritava objekti või uuriva subjektiga? Või mõlemaga üheaegselt? Sakslased ja venelased on selle umbmäärasuse kaotanud, tuues sisse sõna „teadus“ või „uurimine“, seega siis sõnapaarid *vergleichende Literaturwissenschaft* ja *сравнительное литературоведение*. Romaani keeltes on aga rõhk asetatud objektile: vastavalt siis prantsuse, hispaania ja itaalia keeles *littérature comparée*, *literatura comparada* ja *letteratura comparata*. Uurimise objekt defineeritakse siin selgelt kui kirjandus, mida võrreldakse või käsitletakse võrdlevalt. Nõnda on see valdkond endastmõistetavalt kontrasteeritud teist tüüpi kirjandusliku uurimisega, kus objekti võib käsitleda isoleerituna teistest objektidest.

Ehk olid minevikus terminoloogilised ja taksonoomilised probleemid vähem nähtavad. Kuid arvestades praeguse aja tugeva tendentsiga panna humanitaaralad nägema välja täppisteadusena, ei tarvitse võrdleva kirjandusteaduse ja maailmakirjanduse tähistaja selle uurimisala identiteeti sugugi selgelt määratleda. Kui nihutada rõhk sõnale „teadus“, nagu seda on tehtud saksa ja vene keeles, võib küsida, kuidas saab sellist teadust eristada teistest kirjandusele rakendatud teoreetilistest diskurssidest. Me võime probleemideta rakendada mõistet „võrdlev“ ka teistes distsipliinides: miks mitte „võrdlev semiootika“, „võrdlev tõlketeadus“, „võrdlev narratoloogia“, „võrdlev epistemoloogia“ jne? Tõepoolest ongi märgist „võrdlev“ mõningate ülikooli uurimisalade puhul juba kasutatud: näiteks „võrdlev poliitikatead-

dus“, „võrdlev majandusteadus“ ja ehk veel mujalgi. Seega on sõna „võrdlev“ säilitanud akadeemilise mõistena teatava atraktiivsuse. Probleem kirjanduse uurimise väljal seisab selles, et „võrdleva kirjandusteadusega“ võistleb institutsionaalselt „(üldine) kirjandusteooria“. Kuna teooria on suurema osa täppisteaduste võõrandamatu osa, võib nüüd küsida, kas „võrdlevat kirjandusteadust“ ei saaks pidada lihtsalt kirjandusteooria osaks. Kas sellel omaette teadusena defineerituna ongi vaja mingit autonoomiat? Tõepoolest, terves reas Euroopa ülikoolides (näiteks mitmes Hispaania ülikoolis) moodustavad kirjandusteooria ja võrdlev kirjandusteadus ühise üksuse, osakonna või instituudi (vt nt Villanueva 2011). Neis üksustes on kirjandusteooria võrdlevast kirjandusteadusest kaalukam, ehkki mõned võrdleva kirjandusteaduse moodsamad aspektid – näiteks kirjanduse suhted teiste kaunite kunstidega – sisalduvad neid sporaadiliselt. Võrdleva kirjandusloo põhiline ülesanne – õpetada ja uurida kirjanduslikke nähtusi rahvusteüleses ja keelteüleses maailmakirjanduse kontekstis – on üldiselt unarusse jäetud. Ülalnimetatud dilemmadele tooks lahenduse tähistaja rakendamine, rõhutada pinnast ehk *edaphos*’t (‘maapind, pinnas’), nagu seda tehakse romaani keeltes. Kui ülikooli osakonda nimetada „prantsuse kirjanduse“ või „eesti kirjanduse“ osakonnaks, on kõigile ilmne, et neis osakondades õpetatakse ja uuritakse kas prantsuse või eesti kirjandust.

Ometi jääb ähmaseks omadussõna „võrdlev“, mida tõepoolest ei saa rakendada kõigis romaani keele alast väljapoole jäävates keeltes ühtmoodi. Seega pakun, et rahvuskirjanduse uurimine ja õppimine peaks sisaldama ka võrdlevat aspekti. Viimastel aastatel, ilmselt mõjutatuna teadmistest võrdleva kirjanduse alalt, ongi rahvuskirjanduste õpetamisse ja uurimisse hõlmatud rohkem võrdlevaid elemente. Ameerika Ühendriikides ja mujalgi leidub „kirjanduse osakondi“, mille üldiseks tegevussuunaks on lisaks kirjandustekstide uurimisele ka kirjandusloo ja kirjandusteooria ühendamine.

Kõik, mida vajab ülikool mis tahes maailma osas, ongi selline struktuuriüksus: akadeemiline keskus, mis võimaldab uurida kirjandust tema võimalikult avarates kontekstides ja samal ajal tagada detailne kirjandusnähtuste kui rahvuskultuuri põhifaktori käsitlemine nende keelelises, sotsiaalses jm dimensioonis. Sellist ettepanekut aga tõrjutakse mõnikord. Näiteks Stockholmi Ülikooli „kirjanduse osakond“ nimetati mingil ajal ümber „kirjanduse ja ideede ajaloo osakonnaks“, mis mulle tundub küll liialdusena. See on näiteks lääne ülikoolides valitsevast tendentsist nõrgendada humanitaarteaduste positsiooni, tuues sisse fragmenteerivaid elemente. Nagu olen eelnevalt osutanud, paistab uhkelt kõlava „interdistsiplinaarse“ uurimise direktiivi tagant üsna ilmselt püüe õõnestada kirjanduse uurimise autonoomiat ning muuta see omamoodi „reaal-“ või „täppisteaduste“ kerjuslikuks ripatsiks. Nimetust „kirjandus ja ideede ajalugu“ saaks vägagi hästi laiendada, ja kui minna seda teed, siis miks mitte „kirjanduse, tundlikkuse, kire ja armastuse osakond“? Kas tõesti arvab keegi tõsiselt, et suurel maailmakirjandusel on vähem tegemist kirkede ja armastusega kui arutlemise ja ideedega? Kirjanduse suurus kui kunstilise loomingu liik seisneb ta paljukihilises olemuses, see on kunstides sümbiootilise loome tipp. See on ühtaegu filosoofia, psühholoogia, ajalugu,

antropoloogia, esteetika, eetika, lingvistika ja nii edasi. See on iseenesest läbi ja lõhki interdistsiplinaarne, kui me just ei ahenda kavatsuslikult selle perspektiive ega kahanda tähendusrikkust, surudes kirjandusele kas formaalselt või sotsioloogiliselt peale kallutatud uurimist ja õpetamist.

Oma tervikkikkuses on kirjandusel tohtu võime mõjutada ühiskondade teadvust: see toimib meeleliste kujundite kaudu, olles seeläbi võimeline tungima nii meie päevasesse kui öisesse teadvusse. Meie päevade avalik meedia, millega manipuleerivad majanduslikud ja poliitilised strateegiad, teeb tohtuid jõupingutusi, et tõrjuda kirjandus sotsiaalselt võitlusväljalt minema, sest suur kirjandus tundub oma sotsiaalses ja eetilises mõttes kriitiliste hoiakute tõttu ohuna äritegevusele, mida kogu maailmas ajendab tulu ja patriarhaalsetel väärtustel põhinev ideoloogia.

Kirjanduse uurimise ja kirjanduskriitika peamiseks ülesandeks on eskplitseerida kirjandust kui ajaloolist ja sotsiaalset nähtust. Nii võrdleva kirjandusteaduse kui maailmakirjanduse keskne positsioon selles tegevuses on määratud nende objektiga, mida ei saa isoleerida ega kitsalt fookustada. Kuigi Goethe pole kusagil mõistena maininud „võrdlevat kirjandust“, võis *Weltliteratur* võrsuda vaid olemuslikust filosoofilisest seosest „enda“ ja „teise“, „oma“ ja „võõra“ vahel, olles oma totaalsuses vaimseks avatuseks loominguilisele maailmale. Kontrastina David Damroschi „maailmakirjanduse“ definitsioonile ja funktsioonimääratlusele (nt Damrosch 2003: 5), väidan, et sellal kui maailmakirjandust on sageli seostatud autorite ja maailmakirjanduse teoste kaanoni kehtestamisega, peaks võrdleva kirjandusteaduse võtmeroll seisnema selle kaanoni avatuses, diskussioonis, süvauuringutes ja (taas)tõlgendamises. Oleks eksitus üritada kehtestada kirjanduse kaanonit kõikideks aegadeks ning püüda määratleda, millised teosed sinna kuuluvad ja milliste saatuseks on jääda rahvuskirjanduse kaugesse obskuursusse.

On selge, et kõik rahvuslikud maailmakirjanduse õpetamise meetodid sõltuvad kirjandustekstide ligipääsetavusest tõlkena, tõlke kvaliteedist, üliõpilaste ja uurijate keeletundmisest. Seega usun ma, et võrdleva kirjandusteaduse ja maailmakirjanduse uurijad ja üliõpilased peavad omandama mitu keelt vähemalt lugemise tasemel ning mitte piirduma vaid oma emakeelega isegi siis, kui see keel juhtub olema inglise, prantsuse või hispaania keel; samal ajal on tõlked ikkagi tarvilikud, asjassepuutuvad ja kohustuslikud.

Nagu öeldud, on võrdlev kirjandus interdistsiplinaarne nähtus ning võrdlused eri kunstialadelt pärit tööde vahel, millel on ühised motiivid, filosoofia ja loominguilised põhimõtted jmt, peaksid jääma nii võrdleva kirjandusteaduse kui ka maailmakirjanduse oluliseks põhimõtteks. Samas peaks mõlema peamiseks eesmärgiks jääma kirjanduse kui lähtekoha uurimine: kirjandus on avar väli, kuhu kuuluvad nii kõikvõimalikud kirjandustevahelised kui ka kirjandusesisesed ja kultuurisisesed protsessid. Kordan, et võrdlev kirjandus tähendab esmalt ja ennekõike kirjandusteoste ja kirjanduslike nähtuste lugemist ja uurimist kontekstides, mis ületavad kindlapiirilise rahvuslik-lingvistilise kultuuriala (kuid ei jäta seda mingil juhul kõrvale).

Rõhutaksin eriti võrdleva kirjandusteaduse uurijate vastutust uurida maailmakirjanduse retseptiooni, see tähendab kirjandustekstide olemasolevaid aktiivseid ja passiivseid kaanoneid, aga ka potentsiaalset kaanonit. On ilmne, et sellist uurimistööd ei saa läbi viia teadlased, kes määratlevad end eranditult kui ühe rahvuskirjanduse spetsialiste (langegu see siis kokku nende rahvuslik-keeelise kuuluvusega või mitte). Võrdlev kirjandusteadlane peaks hästi tundma ühelt poolt avaramaid kultuuridevahelisi protsesse ning teiselt poolt teatud rahvuskeelse ala kirjandust ja kultuuri. Tõlkimise ajalugu moodustab retseptiooniprotsessis (s.t kultuuridevahelises transmissioonis) eraldi peatüki. Siin võib vaja minna sootuks erilist lingvistilist ettevalmistust.

Selleks, et edukalt toime tulla nende ülesannetega, peaksid rahvuskirjanduse, võrdleva kirjandusteaduse ja maailmakirjanduse uurijad oma suutlikkuse ja energia ühendama. Diakroonilises perspektiivis on võrdleva kirjandusteaduse alusel vaevalt võimalik sõnastada ja kirja panna täiuslikku kirjanduslugu, kuigi üksikud uurijad või rahvusvaheline meeskond mõistavad piisavalt iga asjassepuutuva kultuuri vajadusi. Parimal juhul on kollektiivselt kirjutatud kirjanduslugu kompilatsioon fragmentidest, mille moodustavad rahvuslikud kirjanduslood. Pealegi, selleks et hõlmata kirjanduse mitmesuguseid narratiive, kus „välisajalood“ kombineeruvad „siseajalugudega“, peaks võrdlev kirjandusteadlane olema eriti teadlik erinevuse paratamatustki ähmastumisest kirjanduse kui algupärase loome ning metakirjanduse kui kirjandusest mõtisklemise ja kirjanduse vahendamise vahel. Pole ju ime, et Euroopa ühe vägevaima loomingu „plahvatuse“ haripunktil ja ühtaegu maailmakirjanduse sünnihetkel olid kõige produktiivsemad kirjandusloome üle mõtlejad kirjanikud ise. Jäänud ilma tundlikkusest, võib kirjanduse uurimine kergesti hakata ignoreerima või alahindama kirjandusloome selliseid tähtsaid segmente nagu luule, eriti lüüriline luule. Loomulikult kannab kirjanduslugu alati oma aja märki. Kuid katse pöörata omaenda aja valdavaid tajumuslikke esteetilisi hoiakuid või omaenda ideoloogiat eksklusiivseks kirjanduslooliseks platvormiks viiks täiesti ilmselt tegelikkuse väga suure moonutamiseni.

Kes kehtestab maailmakirjanduse kaanoni? Olles kaugel sellest, et võtta omaks Roland Barthes'i ja teiste seisukohta, mis kuulutab kriitikute ja uurijate kõikvõimsust (nt Barthes 1993 [1967]), möönan siiski, et kõige võimekamad kirjandusest mõtlejad põhjalikus dialoogis andekate autorite töödega on ehk just need, kes ajaloo käigus on kirjanduse kaanoni kehtestanud. Mõned neist on suutnud taas paigutada kaanonisse töid, mille saatuseks oli täiesti ilmselt langeda unustusse kas ideoloogilisest või esteetilisest perspektiivist vaadatuna. Nii näiteks tegi seda Johann Gottfried Herder, astudes dialoogi Euroopa rahvaluulega. Hilisemal ajal tunnistatakse F. R. Leavise kirjanduskriitilised tööd küllaldaseks aluseks, et seada Jane Austen tema nüüdsesse aupaistesse. Samuti on hästi teada, et hispaania *generación del '27* eesotsas Federico García Lorca päästis Luis de Góngora poeesia täielikust unustusest, mille käes see oli kannatanud sajandeid.

Kriitika üritusi täiendavad oma ränga töövaevaga tõlkijad, kes tegutsevad ülimalt eri kultuuriruumides. Tänapäeval mängivad olulist rolli „visuaalne pööre“ ja uus meedia, mis muudab paljusid kehtivaid tavasid, kaasa arvatud lugemine (vt nt Lehtonen 2013; Vandermeersche, Soetaert 2013). Samuti ja isegi liiga sagedasti võivad välised faktorid nagu kirjandusauhinnad ja mõningad elujuhtumid mõjutada kirjaniku võimalusi saada vähehaaval (ja eriti tema eluajal) paigutatud kas maailmakirjanduse passiivsesse või aktiivsesse kaanonisse (vt nt Dagnino 2013). Kõiges selles on kirjanikel, kes töötavad põhilistes rahvusvaheliselt levinud keeltes, suured eelised nende kirjanike ees, kelle saatuseks on keelebarjääri tõttu liigagi sageli koht teiseses kaanonikategoorias ehk rahvuskirjanduses.

Mida ma mõtlen maailmakirjanduse aktiivse kaanoni all? Maailmakirjanduse aktiivsesse kaanonisse kuuluvad autorid on need, kelle töö on hoolimata ajutisest pausidest saanud rahvusvahelise diskussiooni enam-vähem püsivaks objektiks. Nende üle ei arutle mitte üksnes mõne konkreetse rahvuskultuuri kriitikud ja õpetlased, vaid nende tööde arutelu väljub rahvuslik-keelelisest kultuuriruumist ning spetsialiseeritud lugejate ja uurijate ringist. Nende töid on palju tõlgitud, nii et juurdepääs neile on võimalikult laialt rahvusvahelisel lugejaskonnal. Autorite sekka, kelle koht selles kaanonis on kindel vähemalt romantismiajastust alates, kui saksa romantilised kirjanikud, mõtlejad ja tõlkijad – nt Herder, Schlegelid, Tieck – kujundasid lääne kirjanduskaanoni esimesed piirjooned, kuuluvad Shakespeare, Molière, Boccaccio ja Cervantes, kelle tööd püsivad alati esiplaanil. Palju sõltub ka žanrist, milles suurem osa autori töödest on loodud. Mulle on jäänud mulje, et Boccaccio „Dekameroni“ tuntakse palju laiemalt ja selle üle arutletakse võrdleva kirjandusteaduse või maailmakirjanduse alal palju sagedamini kui näiteks Dante Aligheri „Jumaliku komöödia“ või Petrarca „Laulude raamatu“ üle – sellepärast, et proosat on võimalik palju kergemini kanda ühest rahvuslik-keelelisest ruumist teise kui luuleteost. Kirjanike hulgas, kes võivad olla ajutiselt kaanonist välja langenud, mainiksin näiteks selliseid suuri hispaania barokiajastu autoreid nagu Pedro Calderón de la Barca, Tirso de Molina või Francisco de Quevedo. Neid kõiki tundsid Goethe, vennad Schlegelid ja romantilised kirjanikud, kes rajasid lääne kirjanduse kaanoni neis põhilistes kontuurides, nagu see eksiteerib tänase päevani. Nii on prantsuse keeleruumis Molière'i „Don Juan“ varjutanud lätteteose (mis sellele mingil juhul alla ei jää), Tirso de Molina näidendi „Sevilla pilkaja ja kivist külaline“ („El burlador de Sevilla y convidado de piedra“; eesti keeles 2006). Molière kirjutas oma „Don Juani“ proosas, Tirso de Molina näidend on loodud (nagu hispaania Kuldajastu draama üldse) varieeruvates meetrilistes vormides, mis kõik kasutasid mitmesuguseid lõppriime. Ning kuigi ka Calderóni teos on äratanud nii inglise kui prantsuse uurijates sporaadilist huvi, pole see ligi tõmmanud laiemat teatripublikut, mis algataks diskussiooni väljaspool hispanistide ringi. Lord Byron tundis Francisco de Quevedo töid vägagi hästi, ent ma kahtlen, kas meie päevade keskmine briti kirjanik on kunagi kuulnud sellest hispaania luulemeistrist ja tema tohutust hulgast satiiridest nii proosas kui värssides. Kuna anglo-ameerika ja prantsuse uurijad on olnud kogu kaheküm-

nenda sajandi vältel ametis maailmakirjanduse autorite kanoniseerimisega, siis on üsna vähe teadmisi nimetatud hispaania autoritest ja teistestki levinud maailma idapoolsetesse osadesse. Hiinas, Jaapanis ja Koreas on praegusajal suur edu Shakespeare'il, Goethel ja Ibsenil (vt Tam 2012; Yip 2012), samal ajal kui 16. ja 17. sajandi hispaania kirjandus on seal peaaegu avastamata.

Ja siiski olen veendunud, et aja möödudes ja tänu mõnele õnnelikule juhusele või retseptioonimuutusele võivad mineviku suured kirjandusteosed taas kaanonis aktiivseks muutuda: näiteks uute tõlgete abiga, eriti sellistega, mille on teinud kirjanikud või luuletajad. Et seda võimalikuks teha, on vajalik uut ja märksa paindlikumat tõlkepoetikat.

„Passiivne“ maailmakirjanduse kaanon koosneb teostest, mida, kui otsustada maailmakirjanduse entsüklopeediate ja antoloogiate järgi, on propageerinud nende endi kultuurist pärinevad isikud, mis omakorda tähendab, et nende üle arutlevad harva rahvusvahelised uurijad. Kui need kaanonisse kuuluvad, siis on see nii sellepärast, et nende kohta on kirjutatud teaduslikke artikleid või neid on välja pakkunud vastava rahvuskirjanduse eksperdid, mitte aga võrdlevad uurijad. Teisalt puuduvad võrdleva kirjandusteaduse alal endiselt uurijad, kes tunneksid piisavalt hästi keeli, milles on kirjutatud väiksemate, perifeersema maade kirjandus. Sellepärast paistavad mõnede „kesksete“ piirkondade kirjandusteadlaste arvamused „äärealade“ kirjanduse kohta pinnapealsetena (vt Virk 2010). Näitena passiivsesse maailmakirjanduse kaanonisse kuuluvast teosest nimetaksin Friedrich Reinhold Kreutzwaldi eepost „Kalevipoeg“. Lühikest artiklit Kreutzwaldist või tema eeposest suuremast osast maailmakirjanduse paljukõitelistest entsüklopeediatest või sõnastikest on üldiselt võimalik leida. Näiteks leidub artikkel Kreutzwaldist „Der Literatur Brockhausi“ 5. köites, „Kleines literarisches Lexikon“ aga, ehkki alahindab Kreutzwaldi kui luuletajat ja kirjanikku, mainib siiski oma 1. köites lühidalt „Kalevipoega“.

Tõstetuna eestikeelse „rahvuseepose“ seisusse, on „Kalevipoeg“ täies ulatuses tõlgitud kolmeteistkümnesse maailma keelde, viimased tõlked neist on teine tõlge inglise keelde (Kreutzwald 2011) ja tõlge hindi keelde (Kreutzwald 2012). Siiski on ilmne, et sellest eeposest ei ole saanud rahvusvahelise diskussiooni objekti. Selle lisamist maailmakirjanduse aktiivsesse kaanonisse on takistanud ka asjaolu, et kuni viimase ajani on eesti uurijad ise eepost vaadelnud eranditult rahvuskirjanduse aspektist, teadvustades vaevalt eepilise luule palju avaramat maailma ja Euroopa konteksti. Selle asemel on olnud ülekaalus folkloorikeskne lähenemine „Kalevipojale“, mis takistab selle teose käsitletu euroopaliku meistriteosena lüürilise eepika žanris, mitmelgi viisil võrreldavana Goethe „Faustiga“.

See, mida ma nimetan maailmakirjanduse potentsiaalseks kaanoniks, tuleneb märksa avaramast taustast; suurem osa kirjanikke, kes ei kirjuta laiale publikule ega soovi kohandada moodsate (ja tulusate) teemadega, üritavad saada nähtavaks ka väljaspool omaenda rahvuskeele ala. Seda eesmärki on eriti raske saavutada neil, kes loovad oma teoseid keeltes, mis pole n-ö lääne maailmakeeled, mida lisaks sellele, et neid räägivad suured kogukonnad,

õpetatakse ka kogu maailma koolides ja ülikoolides. Kuigi hiina, vene, araabia ja paljusid teisi keeli, mis kuuluvad ida maailmakeelte hulka, räägivad miljonid inimesed, on neil rahvusvahelises kultuurikommunikatsioonis ikka veel suhteliselt tagasihoidlik roll. Tõlkeprotsess, mis ideaalis peaks kergendama ligipääsu autorite teostele, kes kirjutavad teistes keeltes peale inglise, prantsuse, saksa, hispaania ning (võib-olla ka) portugali ja itaalia keele, on sageli kallutatud ning toetub vaid kommertslikele teguritele. Kõige suuremat ülekohut maailmakirjanduse vallas tehakse luuletajatele. Luuleteoseid on eriti raske tõlkida ning sugugi kergem pole leida luulele, eriti tõlkeluulele kirjastajat. Luuletõlge sisaldab kõiksugu riske kaugelt rohkem kui tõlge proosasse. Kirjandusteadlane, kes ei tunne keelt, milles luule on loodud, ei söanda seda ka lähemalt uurida. Ometi on kultuuriline ülekanne märksa avaram küsimus ning siia kuulub näiteid, kus lääne autoritele on pakkunud inspiratsiooni tõlked ida keeltest. Näiteks ei tundnud Goethe pärsia keelt ega García Lorca araabia keelt, ent mõlemad on loonud vastavalt oma „diivanid“.

Minu näiteks potentsiaalsest (võimalikust) maailmakirjanduse kaanonisse kuuluvast luuletajast on eesti luuletaja Juhan Liiv (1864–1913). Sellist filosoofilis-lüürilist kujundlikkust ja algupära kui Liivil võib vaevalt leida oma aja kirjandusliku peajoone või moodsa luulevooluga kohandunud Euroopa või läänemaise luuletaja töödes. Liivi mainitakse napisõnaliselt paljukõitelises koguteoses „Der Brockhaus Literatur“, kuid „Kleines literarisches Lexikonist“ tema nime ei leia. Tegelikult on Liivi hõlmamiseks maailmakirjanduse kaanonisse olnud ka üsna vähe põhjust. Kui Kreutzwaldi „Kalevipoeg“ avaldati esmakordselt eesti keeles koos paralleeltõlkega saksa keelde ning nõnda tekkis teosele sobiv asend selleks, et teda saaks juba algusest peale hinnata ka väljaspool kohalikku eesti keeleruumi, siis Liivil, kes elas kogu elu äärmises vaesuses ning jäi 1893. aastal vaimuhaigeks, ei õnnestunud eluajal avaldada ühtki luulekogumikku, mille ta oleks ise kokku pannud. Liivi paigutasid eesti kirjanduse kaanonisse postuumselt nooremad kirjanikud, ennekõike Friedebert Tuglas, kes enne teist maailmasõda avaldas kaks monograafiat Liivi elust ja tööst (Tuglas 1914, 1927) ja kaks olulist valikut Liivi luulest (Liiv 1919, 1926). Tuglas pidas Liivi luulet loominguliseks imeks, mida oleks võimatu tõlkida teistesse keeltesse. Ehkki Tuglase tööd alates on Liivi peetud kõigi aegade suurimaks eesti luuletajaks, on üritused tema luulet suuremas mahus tõlkida minevikus olnud harvad. Raamatu kujul ilmusid enne kahekümnenda sajandi lõppu vaid luulevalikud vene ja esperanto keeles (Liiv 1933, 1962, 1980), see tähendab keeltes, millel kultuuridevahelise kandjana on ilmsed piirangud.

Liiv tundus olevat määratud jääma püsima eranditult rahvuslikku kaanonisse, ilma mingi lootuseta saada maailmakirjandusse kuuluvaks autoriks. Vaimuhaiguse perioodil (Liiv põdes skisofreeniat) kujutles Liiv, et on Vene tsaari Aleksander II ja eesti luuletaja Lydia Koidula poeg ning samal ajal Poola troonipärija. Tema unistuseks oli minna Varssavisse, kus poolakad saaksid teda tervitada oma kuningana; tundub aga, et tegelikkuses ei ületanud ta kunagi Eesti piiri. Ent ajaloos tuleb ikka ette üllatusi ja ootamatuid pöörakuid. Hoolimata kõigist oma

prohvetlikest nägemustest luules poleks Liiv arvatavasti osanud kujutleda, et sada aastat pärast tema surma avaldatakse tema luuletuste tõlked inglise keelde väljapaistvates Ameerika luuleajakirjades (nt *Poetry*, *Rowboat* – Liiv 2011a, 2011b) ning et need leiavad kajastamist mõjukates luuleblogides ja veebilehekülgedel.

Liivil polnud kunagi kirjutusmasinat ning kogu tema tulevastele põlvedele jäetud looming on käsitsi kirja pandud. Esimene väike kakskeelne eesti-inglise valik tema luulest ilmus Eestis 2007. aastal (Liiv 2007), oluliselt uuendatud ja täiendatud väljaanne aga Kanadas 2013. aastal, sajand pärast luuletaja surma (Liiv 2013). See tähendab, et vastupidiselt kõigile süngetele ennustustele kerkib Liivi töö vähehaaval esile ning seda tunnustatakse maailmas ka laiemalt. Kui võrdleva kirjandusteaduse ja/või maailmakirjanduse alane uurimine suudab kaitsta ja tugevdada oma positsiooni akadeemilises maailmas, võib olla kindel, et Liiv pole ainus suure arvu kirjanike seast, kelle looming tulevikus rikastab ja kaunistab maailmakirjanduse kaanonit.

Lõpetuseks rõhutaksin veel kord vajadust saada üle aina uuematest -ismidest ja skisma-dest ning kirjanduslase uurimise fragmenteerumisest. Kirjanduse ja kultuuri uurijad ei tohiks ignoreerida ega tagasi tõrjuda seda, mida on maailma eri osades saavutatud katses selgitada ja (taas)tõlgendada väärtusi, mida sisaldavad kehtivad maailmakirjanduse kaanonid. Nad peavad olema valmis lisama maailmakirjanduse kaanonitesse uusi teoseid ja autoreid mitte üksnes traditsioonipärastest kesksetest kultuuridest ja keelealadelt, mida esindavad nende „kodukeeled“, vaid ka „perifeeriast“. Rahvuskirjanduste uurimine peaks aga eemalduma enesekesksusest ning muutuma võrdlevaks. Nõnda toimides säilib lootus avatud aruteluks kõikide olemasolevate kaanonite – nii aktiivsete, passiivsete kui potentsiaalsete üle – ning nende hoidmiseks pideva dünaamika ja uuenduse seisundis. Olen kindel, et selline kirjandusliku uurimise sisedialoog, olgu siis kui tahes katseline ja kaugel ideaalist, toob ikkagi kaasa „enda“ ja „teise“ vaheliste kontaktide, samuti „tsentrite“ ja „perifeeriaste“ vaheliste kontaktide tihenemise mis tahes maailma osas.

Kirjandus

Barthes, Roland 1993 [1967]. *La Mort de l'auteur*. – Roland Barthes, *Oeuvres complètes* 2: 1966–1973. Paris: Editions du Seuil, p. 491–495.

Berlina, Alexandra, Steven Tötösy de Zepetnek 2013 [2009]. *Comparative Literature in Russian and in Central and East Europe*. – Companion to Comparative Literature, World Literatures, and Comparative Cultural Studies. Eds. S. Tötösy de Zepetnek, T. Mukherjee. New Delhi: Cambridge UP India, pp. 337–352. – DOI: 10.1017/upo9789382993803.026.

Borges, Jorge Luis 1972. *Hargnevate teede aed*. (Loomingu Raamatukogu). Tlk O. Ojamaa. Tallinn: Perioodika.

Borges, Jorge Luis 1976. *Kunsttükid*. (Loomingu Raamatukogu). Tlk O. Ojamaa. Tallinn: Perioodika.

- Dagnino, Arianna** 2013. Transcultural Literature and Contemporary World Literatures. – CLCWeb: Comparative Literature and Culture, 15.5. – DOI: 10.7771/1481-4374.2339.
- Damrosch, David** 2003. What Is World Literature? Princeton: Princeton UP.
- Damrosch, David** 2009a. How to Read World Literature. Oxford: Blackwell.
- Damrosch, David** (ed.) 2009b. Teaching World Literature. New York: Publications of the Modern Language Association of America.
- D'haen, Theo, David Damrosch, Djelal Kadir** (eds.) 2012. The Routledge Companion to World Literature. London: Routledge. – DOI: 10.4324/9780203806494.
- D'haen, Theo, César Domínguez, Mads Rosendahl Thomsen** (eds.) 2012. World Literature: A Reader. London: Routledge.
- Đurišin, Dionýz** 1989. Theory of Interliterary Process. Trans. J. Kocmanová, Z. Pistek. Bratislava: Slovak Academy of Sciences.
- Đurišin, Dionýz** 1992. Čo je svetová literatúra. Bratislava: Obzor.
- Eglāja-Kristsone, Eva** 2012. Filtered Through Iron Curtain: Soviet Methodology towards a Canon of World (Foreign) Literature and the Latvian case. – Interlitteraria, No. 17, pp. 342–352. – DOI: 10.12697/il.2012.17.27.
- Garaudy, Roger** 1966. Kafka. Tlk H. Rajandi. – Franz Kafka, Protsess. (Loomingu Raamatukogu). Tallinn: Perioodika, lk 179–232.
- Kafka, Franz** 1962. Aruanne akadeemiale. Tlk A. Sang. (Loomingu Raamatukogu). Tallinn: Perioodika.
- Kafka, Franz** 1966. Protsess. Tlk A. Sang. (Loomingu Raamatukogu). Tallinn: Perioodika.
- Kreutzwald, Friedrich Reinhold** 2011. Kalevipoeg: The Estonian National Epic. Trans. T. Kartus. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.
- Kreutzwald, Friedrich Reinhold** 2012. Kalevputra: The Estonian National Epic. Trans. V. Khare. Delhi: Udbhavana Publications.
- Lawall, Sarah** (ed.) 1994. Reading World Literature: Theory, History, Practice. Austin: U of Texas P.
- Lehtonen, Mikko** 2013. Reading, Literacy, and Education. – CLCWeb: Comparative Literature and Culture, 15.3. – DOI: 10.7771/1481-4374.2240.
- Li Xia** 2011. The Precarious Future of the 'Humanities Enterprise' in the Digital Information Millennium. – Interlitteraria, No. 16, pp. 20–38.
- Liiv, Juhan** 1919. Luuletused. Koost Friedebert Tuglas. Tartu: Noor-Eesti Kirjastus.
- Liiv, Juhan** 1926. Luuletused. Koost Friedebert Tuglas. Tartu: Noor-Eesti Kirjastus.
- Liiv** 1933 = Юхан Лийв, Избранные стихотворения. Перевод с эстонского Эд. Кансман. Таллин 1933: [Vaba Maa].
- Liiv** 1962 = Юхан Лийв, Стихотворения. Составитель М. Рауд. Перевод с эстонского Ю. Шумаков, С. Киняев, Л. Тоом. Москва 1962: Гослитиздат.
- Liiv, Juhan** 1980. Al abeluju ģi flugas. Elekto kaj traduko de H. Dresen. Tallinn: Eesti Raamat.
- Liiv, Juhan** 2007. Meel paremat ei kannata // The Mind Would Bear No Better. Valik luulet eesti ja inglise keeles // A Selection of Poetry in Estonian and English. Koost Jüri Talvet. Tlk Jüri Talvet, H. L. Hix. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Liiv, Juhan** 2011a. Music. Leaves Fell. Trans. H. L. Hix, J. Talvet. – Poetry, (June), pp. 200–201.

Liiv, Juhan 2011b. Swallow. Frost. Trans. H. L. Hix, J. Talvet. – Rowboat, No. 2, pp. 8–9.

Liiv, Juhan 2013. Snow Drifts, I Sing. Ed. J. Talvet. Trans. H. L. Hix, J. Talvet. Toronto: Guernica.

Lotman, Juri M. 2009. Culture and Explosion. Trans. Wilma Clark. Berlin: Mouton de Gruyter.

Pizer, John 2006. The Idea of World Literature: History and Pedagogical Practice. Baton Rouge: Louisiana State UP.

Spivak, Gayatri Chakravorty 2003. Death of a Discipline. New York: Columbia UP.

Talvet, Jüri 2005. A Call for Cultural Symbiosis. Toronto: Guernica.

Tam Kwok-kan 2012. Chineseness in Recreating Ibsen: Peer Gynt in China and Its Adaptations. – *Interlitteraria*, No. 17, pp. 268–281. – DOI: 10.12697/il.2012.17.21.

Tötösy de Zepetnek, Steven, Louise O. Vasvári 2013 [2009]. About the Contextual Study of Literature and Culture, Globalization, and Digital Humanities. – Companion to Comparative Literature, World Literatures, and Comparative Cultural Studies. Ed. S. Tötösy de Zepetnek, T. Mukherjee. New Delhi: Cambridge UP India, pp. 3–35. – DOI: 10.1017/upo9789382993803.002.

Tötösy de Zepetnek, Steven, Tutun Mukherjee (eds.) 2013 [2009]. Companion to Comparative Literature, World Literatures, and Comparative Cultural Studies. New Delhi: Cambridge UP India. – DOI: 10.1017/upo9789382993803.

Tuglas, Friedebert 1914. Juhan Liiv. Tartu: Noor-Eesti Kirjastus.

Tuglas, Friedebert 1927. Juhan Liiv. Tartu: Noor-Eesti Kirjastus.

Vandermeersche, Geert, Ronald Soetaert 2013. Perspectives on Literary Reading and Book Culture. – CLCWeb: Comparative Literature and Culture 15.3. – DOI: 10.7771/1481-4374.2239.

Villanueva, Darío 2011. Possibilities and Limits of Comparative Literature Today. – CLCWeb: Comparative Literature and Culture 13.5. – DOI: 10.7771/1481-4374.1915.

Virk, Tomo 2010. Romanticism as a Literary-historiographical Project. – *Interlitteraria*, No. 15, pp. 545–570.

Wang Xiaolu, Yan Liu 2013 [2009]. Comparative Poetics in Chinese. – Companion to Comparative Literature, World Literatures, and Comparative Cultural Studies. Ed. S. Tötösy de Zepetnek, T. Mukherjee. New Delhi: Cambridge UP India, pp. 239–253. – DOI: 10.1017/upo9789382993803.019.

Yip, Terry 2012. World Literature and Cultural Transformation in Modern Chinese Literature. – *Interlitteraria*, No. 17, pp. 51–65. – DOI: 10.12697/il.2012.17.05.

Jüri Talvet – eesti kirjandusteadlane, luuletaja ja tõlkija, alates 1992. aastast Tartu Ülikooli maailmakirjanduse professor ja maailmakirjanduse õppetooli juhataja ning 1992.–1993. õppeaastal asutatud hispaania filoloogia eriala juhataja. Ta on avaldanud üheksa luulekogu ja esseekogumikud „Hispaania vaim“ (1995), „Tõrjumatu äär“ (2005), „Sümbiootiline kultuur“ (2005), „Kümme kirja Montaigne’ile. „Ise“ ja „teine““ (2014) ning reisisseesed „Teekond Hispaaniasse“ (1985), „Hispaaniast Ameerikasse“ (1992) ning „Ameerika märkmed ehk kaemusi Eestist“ (2000). Tema luulet ja esseistikat on tõlgitud inglise, hispaania, prantsuse, katalaani, rumeenia ja itaalia keelde. 1997. aastal sai Talvet Juhan Liivi luuleauhinna ja 2002. aastal Ivar Ivaski mälestusauhinna luuleloomingu ja esseistika eest. Tänu

Jüri Talveti tõlketegevusele on eesti lugejani jõudnud hispaaniakeelse maailma väärtkirjandus. Ta on eesti keelde tõlkinud Quevedo, Graciáni, Calderóni, Tirso de Molina, Espriu, Aleixandre, García Márqueze jt loomingut ning on mahuka „Ameerika luule antoloogia. Poe'st, Whitmanist ja Dickinsonist XX sajandi lõpuni“ (2008) toimetaja. 2012. aastal ilmus tema monograafia Juhan Liivi luulest, ta on toimetanud ka Juhan Liivi luulevalimiku „Lumi tuiskab, mina laulan“ (2013). Jüri Talvet on Eesti Võrdleva Kirjandusteaduse Assotsiatsiooni asutaja, aastatel 1994–2010 selle juhataja ja rahvusvahelise võrdleva kirjandusteaduse ajakirja Interlitteraria asutaja ja peatoimetaja.

E-post: jyri.talvet[at]ut.ee

Towards a Symbiotic Coexistence of Comparative Literature and World Literature

Jüri Talvet

Keywords: comparative literary science, national literature, world literature, canons, reception, Juhan Liiv

In his article Jüri Talvet postulates that comparative literature has never really enjoyed a pivotal or central status in the broad field of literary studies, yet at the same time specialized studies of separate literary traditions have not been able to fill numerous gaps in the understanding of literary creation as a broader cultural phenomenon influencing (although often invisibly) the world view and axiological attitudes of entire societies and vast communities of people. Developing some ideas presented in his book *A Call for Cultural Symbiosis* (2005) and in his article “Edaphos and Episteme in Comparative Literature”, (*Intelletteraria* 2005), as well as the ideas of Juri M. Lotman, Talvet proposes a symbiotic approach aimed at reconciling extreme oppositions and establishing a dialogue that would strengthen the position of the discipline of comparative literature, as well as the field of world literatures.

Jüri Talvet – since 1992 Chair Professor of Comparative Literature at the University of Tartu. He has published in Estonian collections of essays *Hispaania vaim* (*The Spanish Spirit*, 1995), *Tõrjumatu äär* (*The Irrefutable Edge*, 2005), cultural-philosophic reflections *Sümbiootiline kultuur* (*Symbiotic Culture*, 2005), *Kümme kirja Montaigne'ile. “Ise” ja “teine”* (*Ten Letters to Montaigne. “Self” and “Other”*, 2014), books of (travel) essays *Teekond Hispaaniasse* (1985, Estonia's annual literary prize in essay genre), *Hispaaniast Ameerikasse* (1992), *Ameerika märkmed ehk Kaemusi Eestist* (2000) and nine books of poetry. His books of poetry and essays have been translated into English, Spanish, French, Catalan, Romanian and Italian. In 1997 he was awarded the Juhan Liiv Prize of Poetry and in 2002 the Ivar Ivask Memorial Prize for poetry and essays. He has translated into Estonian both classical and modern works (Quevedo, Gracián, Calderón, Tirso de Molina, Espriu, Aleixandre, García Márquez, etc.) and has edited a major anthology of US poetry in Estonian translation (2008). In 2012 his monograph on Juhan Liiv's poetry (*Juhan Liivi luule*) was published, while in 2013 he edited a major selection of Juhan Liiv's poems (*Lumi tuiskab, mina laulan*). He has chaired the Estonian Association of Comparative Literature (1994–2010) and has also served as member of the ICLA Executive Committee (2000–2007).

E-mail: jyri.talvet[at]ut.ee